

УДК 792.02:[821.161.2-31Top:159.922.76-058.6]:(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-1-23>

Дмитро КОНИК,
orcid.org/0000-0002-6608-5356

аспірант першої кафедри акторського мистецтва та режисури драми
Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого
(Київ, Україна) adimakonik@gmail.com

ТЕМА ДИТИНСТВА У ТРИЛОГІЇ В. НЕСТАЙКА «ТОРЕАДОРИ З ВАСЮКІВКИ» ПРИ РОБОТІ НАД ІНСЦЕНІЗАЦІЄЮ РОМАНУ

Досліджено теми дитинства у творі В. Нестайко «Тореадори з Васюківки» задля подальшого створення інсценізації та початку репетиційного процесу над виставою за мотивами даного твору.

Проаналізовано тему дитинства у контексті сучасної війни та крізь призму явища «втраченого дитинства» українських дітей та підлітків у зв'язку з російсько-українською війною.

Внаслідок практичного та теоретичного дослідження обґрунтовано метод акторсько-режисерського репетиційного процесу для подальшої роботи над виставою «Тореадори з Васюківки».

Охарактеризовано досвід відомих режисерів театру та викладачів акторської майстерності при їхній роботі з «темою» до та під час репетиційного періоду. Сформовано ідею здійснення інсценізації трилогії.

На основі аналізу та репетиційного процесу вистави, надана змістовна характеристика акторської та режисерської роботи над інсценізацією теми дитинства в трилогії В. Нестайка «Тореадори з Васюківки».

Складено образ письменника (на основі твору якого була здійснена інсценізація дитячого пригодницького роману) за принципом дослідження його емоційної біографії. Враховано емоційну та біографічну складову автора, що суттєво вплинуло на кут зору на його прозовий твір, а також на подальшу інсценізацію.

Розроблено тренажно-репетиційний метод, що уникає необхідності роботи над ролями, а натомість виводить на перший план особистість студентів-акторів. Перевірено на практиці ідею митців-абстракціоністів щодо моделі мистецького сприйняття «суб'єкт-суб'єкт», яка в свою чергу привела до виникнення акторсько-режисерського постдраматичного театру.

Рекомендовано напрями подальших досліджень через апробацію універсального та емпіричного досвіду дитинства різних митців для трансформування їхніх набутих емоційно-духовних знань у художні твори, розвиток та впровадження у театральну постановку роботу з темами (з урахуванням усіх принципів свободи, імпровізації та структурованого хаосу під час акторського тренінгу та режисерсько-акторських репетицій).

Ключові слова: Всеволод Нестайко, «Тореадори з Васюківки», дитинство, тема, репетиція, інсценізація.

Dmytro KONYK,
orcid.org/0000-0002-6608-5356

Postgraduate student at the first Department of Acting and Drama Directing
I.K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television
(Kyiv, Ukraine) adimakonik@gmail.com

THE THEME OF CHILDHOOD IN V. NESTAYKO'S TRILOGY "TOREADORAS FROM VASYUKIVKA" WHILE WORKING ON THE NOVEL'S ADAPTATION

The themes of childhood in V. Nestayko's work «Toreadoras from Vasyukivka» are studied in order to further create a staging and begin the rehearsal process for a play based on this work.

The article analyzes the topic of childhood in the context of modern warfare and through the prism of the phenomenon of «lost childhood» of Ukrainian children and adolescents in connection with the Russian-Ukrainian war.

As a result of the practical and theoretical research, the method of actor-director rehearsal process for further work on the play «Toreadoras from Vasyukivka» is substantiated.

The experience of well-known theater directors and acting teachers in their work with the «theme» before and during the rehearsal period is characterized. The idea of staging the trilogy was formed.

On the basis of the analysis and rehearsal process of the play, the author provides a substantive characterization of the actor's and director's work on the staging of the theme of childhood in V. Nestayko's trilogy «Toreadoras from Vasyukivka».

The image of the writer (on the basis of whose work the children's adventure novel was staged) is created on the principle of studying his emotional biography. The emotional and biographical component of the author is taken into account, which significantly influenced the angle of view of his prose work, as well as the subsequent staging.

A training and rehearsal method has been developed that avoids the need to work on roles and instead brings the personality of student actors to the fore. The idea of the abstract artists about the model of artistic perception «subject-subject» is tested in practice, which in turn led to the emergence of the actor-director postdramatic theater.

Directions for further research are recommended through testing the universal and empirical childhood experience of various artists to transform their acquired emotional and spiritual knowledge into works of art, development and implementation of theme work in theatrical productions (taking into account all the principles of freedom, improvisation and structured chaos during acting training and director-actor rehearsals).

Key words: Vsevolod Nestayko, «Toreadoras from Vasyukivka», childhood, theme, rehearsal, staging.

«Я пишаюся, що не вийшов із дитинства і зберіг дитячу душу. Це підтримує мене в нашому жорстокому світі і дає сили творити»
В. Нестайко

Постановка проблеми. З поновленням гарячої фази війни, яка кожне століття виникала на українській землі проти українського народу та його незалежності, знову постає страшною реальністю сьогодення феномен «втраченого дитинства». Дитячі книги, як ніякий інший вид мистецтва, здатні активізувати дитячу уяву та занурити своїх читачів у дитяче сприйняття світу: вільне, сміливе, допитливе, пригодницьке, уважне і всеосяжне, безкомпромісне, добре, людяне, смішне, повне любові. Кожна нація потребує свого національного дитячого письменника, який створював би книги з урахуванням історії, менталітету, побуту, гумору, культури та свідомості своєї нації. Такий автор стає народним, а його твори – важливою частиною культури. В Україні є такий письменник, прізвище якого, напевно, назвуть першим у списку майже всі українці, це – В. Нестайко.

Суспільство в усі часи потребує дитячих книг. Але бувають часи, коли дитяча література стає не просто частиною виховання особистості, не просто цікавою та захоплюючою розвагою, а рятівною та терапевтичною потребою. У житті людини трапляються свої особисті життєві потрясіння: хвороби, втрати, психологічні кризи, побутові труднощі. Задля емоційної, філософської, духовної витримки, люди, зокрема діти, звертаються до мистецтва і світла у мистецтві. Дитяча література – це приклад найсвітлішого мистецтва.

Однак, є всезагальні потрясіння, спільні, національні. Одним із прикладів таких національних життєвих потрясінь суспільства є війна. І, в такому разі, потреба у світлі стає кричущою та всезагальною. А, отже, дитяча література (як найсвітліше мистецтво) стає національною потребою, а тим паче, якщо це твори національного автора. Нині книги В. Нестайка стають певними «ліками» як для дітей і підлітків, що читають їх вперше, так і для дорослих, які читали їх у своєму дитинстві. Цей автор, як ніхто, може вивести до світла, навіть у часи війни, адже він сам є людиною зі «втраченим дитинством», «втраченим дитинством» через Другу світову війну. Він знав би про що писав, якби

писав про війну, проте він пропонує читачам мир, і сила цього миру вражає й досі. Це мир за який варто боротися, це мир який перемагає смерть. Світи В. Нестайка прекрасні і потрібні сучасному поколінню українських дітей та підлітків. Але безумовним вінцем його творчості є трилогія «Тореадори з Васюківки». Саме цей дитячий пригодницький роман, у часи повномасштабного російського вторгнення, автор статті вирішив інсценізувати та втілити на театральній сцені навчального театру.

Аналіз досліджень. Роман Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки» учні вивчають та обговорюють на уроках з української літератури. Відповідним чином, на допомогу вчителю, опубліковано розробки фахівців з педагогіки, в яких піднімаються питання щодо понять дитячої дружби, комічних ситуацій, почуття романтизму та пригодництва, що в сутності своїй є надважливим духовним скарбом дитинства (Вірич, 2008), (Возняк, 2008), (Ніколашина, 2014), (Овдійчук, 2015), (Савченко, 2013), (Ситченко, 2011).

Заслуговує на увагу дослідження Лідії Лимаренко з обґрунтування репетиції в студентському театрі, як однієї із основних форм навчально-виховного процесу підготовки майбутніх акторів в тому числі (Лимаренко, 2012), що відповідає філософії розвитку вітчизняної культурно-мистецької освіти в контексті входження України в загальноєвропейський освітній простір (Безгін та ін., 2019).

Проте комплексного дослідження теми саме дитинства роману «Тореадори з Васюківки» для подальшого викладенні її у театралізованій постановці відсутнє, що і спонукало до даної розробки спадщини В.Нестайка.

Мета статті – дослідження теми дитинства у творі В. Нестайка «Тореадори з Васюківки» задля подальшого створення інсценізації та початку репетиційного процесу над виставою за мотивами даного твору. Дослідження передбачає аналіз досвіду відомих режисерів театру та викладачів акторської майстерності при їхній роботі з «темою» до та під час репетиційного періоду, а також залучення отриманих знань до процесу нашої інсценізації та творчої репетиційної роботи.

Методологією дослідження стало застосування загальнотеоретичних та спеціальних підходів та наукових методів: мистецтвознавчого та культурологічного підходів; системного та ком-

паративного аналізу, моделювання, узагальнення, формалізації та абстрагування.

Наукова новизна. Науковою новизною статті є дослідження теми дитинства у дитячому романі В. Нестайко «Тореадори з Васюківки» у контексті сучасної війни та кризь призму явища «втраченого дитинства» українських дітей та підлітків у зв'язку з російсько-українською війною.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, тема дитинства у «Тореадорах» розкрита автором у певній філософії, яка проголошує кожную людину – «божественною» дитиною, а дитинство – часом, коли людина найбільше чує весь свій золотий потенціал, який в неї закладено. Саме тому в дитинстві формуються масштабні і вільні дитячі мрії, а людина навіть не замислюється про те, чи гідна вона цих мрій і чи рівна вона цим масштабам. Адже відповідь у дитини очевидна – звичайно, так. У дитинстві формуються ідеали та з'являються моральні орієнтири, які дають людині внутрішній камертон гідності, з яким вона готова до великих життєвих звершень. Головною з ознак «божественної» дитини – є свобода мислення, творчості, фантазії, віри, наявність сильної мети та здійснення сильних вчинків. Це ж саме можна сказати, до речі, і про митців (зокрема акторів), адже справжній митець – це доросла дитина, яка зберегла «божественні» якості і нагадує про них іншим людям через свою творчість. У дитинстві кожен із нас чує у собі героя, тобто людину, яка здатна почати шлях, вийти за поріг і вирушити до свого надзавдання.

На шляху героя одразу ж починають з'являтися перешкоди, провокації, страхи, спокуси, випробовування і різного роду провідники. Все це детально описано у книзі Джозефа Кемпбелла «Тисячолікий герой», яка не дарма є настільною книгою у Голлівуді (Joseph Campbell «The hero with a thousand faces» 1949). «Герой – людина, що сама досягла смирення. Але смирення перед чим? Оце ж і є питання, яке ми маємо поставити собі, і це також загадка, розгадка якої скрізь і всюди є тою найпершою метою, чесною та історичним подвигом героя.» (Кемпбелл, 2020: 22). Наявність героя та початок його шляху стає причиною всього того, що можна вкласти у слово «пригоди». «У лівій зверху написав «Пригоди» (це хороше, це для мене, ти знаєш, у житті головне, заради цього я й на острів висадився, бо без пригод моє життя – не життя, особливо на острові). У правій половині написав зверху «Неприємності» (що ж поробиш, як трапляються).» (Нестайко, 2010: 126–127). Пригодами насичене життя усіх героїв, пригодами насичений роман «Тореадори з Васюківки». Як

тільки божественна людина робить перший крок – світ починає з ним складний і фундаментальний діалог, аби герой зміг пройти усі рівні дорослішання та, зазнавши трансформації, з «богоподібного» став «напівбогом» і змінив світ навколо себе на краще.

Побутує дивовижна думка, що на світі є два головних почуття, з яких виростають всі інші, – любов і страх. Саме страх, а не ненависть є антонімом до слова «любов». Тому що любов є першопричиною усього прекрасного і доброго у світі, а страх – це першопричина всього злого і всього поганого. По Дж. Кемпбеллу та по З. Фрейду, саме в дитинстві ми набуваємо наших головних страхів, які впродовж життя можуть віддаляти нас від нас прекрасних, від того потенціалу, з яким ми народилися. Одне із головних завдань шляху – позбутися полону страху. Автор статті ставить питання – чи є такий страх, який би об'єднував усіх людей? Загальноприйнята філософська відповідь каже нам, що це страх смерті. Автор пропонує свою відповідь і каже, що це страх, що нас не будуть любити (що, свого роду, також є смертю, смертю ще за фізичного життя).

Тут можна згадати мультфільм «Коко» (2017, США, Disney, Pixar), який відкриває глядачам мексиканську традицію святкування Дня мертвих та вшанування живими померлих людей, і показує життя душ у потойбічному світі, які назавжди зникають, у випадку, якщо ніхто серед живих їх не любить і вже не згадує. За життя, людина може боятися, що її не любитимуть, чи не полюблять, чи розлюблять, чи недолублять, може боятися нелюбові до себе від рідних, коханих, друзів, вчителів, знайомих, малознайомих, зовсім незнайомих і від самих себе. Зі страху, що світ нас не любить і не приймає, може народитися гордіня, заздрість, роздратування, лінь, апатія, депресія, насилля, жорстокість до себе та до інших. Одне із завдань мистецтва донести до людей, що їх люблять, і таким чином подолати їхній найнебезпечніший страх, нагадати, їм що їх завжди є кому любити, приймати, а якщо вони у це не вірять чи не відчують цього, то дати їм досвід того, що їх завжди любитиме митець, автор, і він ніколи не залишить на самоті. У нашому випадку, тим хто передає любов і укріплює в читачах відчуття прийняття та ніжності, є Всеволод Нестайко, який рефлексуючи на тему свого втраченого дитинства, самому собі й усім нам дарує головні закони дитячого життя – любов, свобода, «великі» і «малі» вчинки.

Герман Гессе у книзі «Деміан» писав: «Те, що змусило вас злетіти, – це велике надбання людського роду, яке живе в кожному з нас. Це відчуття

зв'язку з витоками будь-якої сили, але від нього нам швидко стає лачно. Воно здається неймовірно небезпечним. Тому більшість воліє відмовитися від польоту і пересуватися просто хідником, як це диктують звичні правила» (Гессе, 2017: 123). У своїй книзі «Далекі межі людської природи» видатний американський психолог ХХ ст. Абрагам Маслоу (засновник гуманістичної психології), досліджуючи людський страх перед величним самопочуттям та вірою у свої можливості, ввів у свій професійний словник поняття «комплексу Іони» (Maslow, 1973).

Лжепророк Іона – герой зі Старого Заповіту, якому Бог доручив проповідувати у язичницькому місті Ніневія, аби врятувати 120000 жителів Ассирійської столиці від духовної смерті. Але Іона відмовився від цього покликання з декількох причин, зокрема і тому, що не вважав себе гідним цієї великої місії. Іона сів на корабель, щоб відплисти у далеке місто і заховатися там. Проте корабель потрапив у шторм і Іона опинився у відкритому морі. Його проковтнув кит. Іона три дні і три ночі провів у чорному череві кита (це метафора нашого стану, в якому ми опиняємося, коли біжимо від самих себе і свого прекрасного покликання). На третій день Іона помолився Богу і розкався. Кит виплюнув пророка на берег і той таки проповідував у Ніневії та врятував місто від загибелі.

Отже, Абрагам Маслоу стверджує, що кожен з нас народжується з почуттям власної величчї та з готовністю до прекрасних сміливих дій. Але впродовж життя більшість людей відмовляється від цього, обираючи зону комфорту, йдучи на компроміси зі своєю совістю та погоджуючись на менше, оскільки зневіряються в собі, не люблять себе, бояться трудитися та втрачають в собі відчуття героя. Психолог визначає «комплекс Іони» або ж «невроз власної нікчемності» як свідому відмову від свого покликання, своїх мрій, своєї любові та власного щастя.

У «Тореадорах з Васюківки» автор на кожній сторінці говорить про вогонь, що горить у дітях, дає підстави вірити, що у них цей вогонь з дорослішанням не згасне та нагадує нам, читачам, про наш власний вогонь, якому не можна зраджувати. Діти у романі витримують ту золоту витончену середину між творчою знахабнілістю і гордовитою пихою та скорочують мости між мріями і діями. Для них виникнення ідеї є автоматичним запуском її реалізації.

Йоган Гейзінга у книзі «Homo ludens», тобто «людина, яка грає» досліджує антропологію людини із homo sapiens в людину, принципи існування якої побудовані на грі (Huizinga, 1960).

Сучасні люди самі вирішують, потрапляти їм у стихію гри чи ні. У грі важливими є: віра, азарт, невідомість, правила, радість, фантазія, імпровізація, інтуїція, набуті навички, талант та майстерність, партнерство, сміливість, цілісність, початок та кінець, бажання досягнення цілі, навчання, самовіддача, змагання, конкуренція, безпека та відсутність руйнації. Homo ludens – це в першу чергу діти. Діти і митці (у нашу дослідженні це актори). Саме тому ми вважаємо, що матеріал «Тореадори з Васюківки» є ідеальним простором для навчання акторів-студентів акторської майстерності у театральному університеті, який закладає основи для їхнього творчого професійного шляху в стихії чистої гри. А також цей матеріал несе ефект пробудження внутрішньої дитини у читачах, тому і вистава замислюється як важливий досвід шляху до homo ludens як для творців вистави, так і для її глядачів.

Твір розпочинається з невдачі – ідея побудувати метро провалилася у прямому сенсі. Ява і Павлуша (головні герої роману) засипають яму під свинарником і журяться. «Але довго журитися ми не вміємо.

– Слухай, – раптом каже Ява, – а давай зробимо... підводного човна» (Нестайко, 2010: 16). Невдача не зупиняє їх ні на мить. Дитяча енергія створення чогось нового переходить у новий проєкт і хлопці одразу ж беруться за нову гіпермасштабну справу. Біжучи до річки робити підводного човна, вони чують у колодязі цуцика. Без вагань хлопці рятують собаку, а сам процес спуску у колодязь перетворюється на гру в криниченавтів (знову ж таки Homo ludens): «Галлю! Криниченавт Ява? Як себе почуваете? – Атлічно! Пульс нормальний. Невагомості нема. Тиск триста атмосфер. Прийняв на борт потерпілого товариша Собакевича» (Нестайко, 2010: 18). А після порятунку: «Ми побігли до річки. Підводний човен з плоскодонки навечно потону в забутті...» (Нестайко, 2010: 19).

Хоча гіпермасштабні плани, які легко з'являються у думках, легко можуть і забутися або перерости у інші не менш захопливі задуми, проте є незмінна константа – гіперболізація власної значимості та надважливості своїх вчинків (особливо у Яви): «Історія нам не пробачить. Мені хочеться сказати, що історії до лампочки ми з Явою, у неї є й поважніші справи, та я не наважуюсь. У Яви надто серйозне обличчя.

– Ну, тоді про всяк випадок – прощай! – зітхаю я.

– Прощай! – зітхає Ява, і ми стримано, по-солдатському обіймаємось. Хоч двері відчинені і можна спокійнісінько собі зайти, проте ми ліземо

через вікно – де ви бачили, щоб герої на небезпечну операцію ходили через двері!» (Нестайко, 2010: 52). Жити з відчуттям, що на тебе щомиті дивиться увесь світ, надзвичайно корисно, проте за умови, що ти приймаєш той факт, що кожна інша людина не менш вагома та особлива ніж ти, і що кожна людина так само живе під пильним поглядом світу, як і ти. А якщо цього не розуміти, можна (в кращому випадку) наштовхнутися на розчарування, коли: «Прийде завтрашній день, і ми дізнаємося, що трохи забагато на себе взяли, трохи переоцінили свою роль у житті суспільства» (Нестайко, 2010: 346), або (у гіршому випадку) стати тираном.

Хлопців закономірно спіткають розчарування у власній всемогутності, що, в першу чергу, пов'язано з лінню до навчання, або ж з тим, що час на навчання приноситься в жертву в ім'я великих справ. «Ех, учителі-вчителі, завпеди і директори! Хіба вони розуміють що-небудь у шпигунах, у героях! Хіба вони розуміють, як же ж ото хочеться затримати справжнього шпигуна і стати героєм?! Щоб про тебе писали в газеті, передавали по радіо, а то й по телевізору. Хіба вони розуміють!» (Нестайко, 2010: 61). І вслід за цим йде гірка відплата: «Зрозумів, що на одному завзятті, на отому: «Ми все-таки хлопці хоч куди! Орли! Соколи! Гангстери, а не хлопці!» – далеко в космос не залетиш. А щоб щось петрати, треба вчитися, вчитися і вчитися. І тут я згадав, що за кілька днів – екзамен. Перший у моєму житті екзамен, про який я через усі оті шпигунські справи зовсім забув» (Нестайко, 2010: 61).

Подібне трапилося і з репетиціями вистави, коли, під час прем'єри, Ява і Павлуша забули текст і втекли зі сцени: «І тоді раптом ми зрозуміли, що для того, щоб домогтися успіху, треба передусім довго-довго і наполегливо працювати (як працював Коля Кагарлицький). Ця стара і така відома істина, яку повторювали, вбивали, втокмачували протягом усього нашого життя нам у голови і батьки, і вчителі, і дитячі письменники і про яку завжди так легковажно думалося: «А, то для дурнів, для неспособних!» – ця стара істина раптом дійшла до нас. Дійшла до самого дна душі. Дійшла так, як доходили правила з математики: раз – і все ясно. Довго з сумом будемо думати ми про жорстоку невблаганність цієї істини» (Нестайко, 2010: 346–347).

А коли хлопці зустрічають приклад гармонійного поєднання фізичної активності, зразкового навчання та вільної фантазії, вони здивовані: «Мені чомусь завжди здавалося, що всі оті розуменькі зразкові школярі, які майструють діючі

моделі атомних криголамів та літаків, обов'язково повинні бути хирляві, заморожені, в окулярах. І обов'язково дивакувати. А тут перед нами стояв нормальний кирпатенький хлопчина – мускулистий, засмаглий, з усього видно, тренований. Якось більше уявлявся він на спортивному майданчику, серед галасливої ватаги розхристаних хлопців, ніж заглиблений у переплутані тельбухи якогось чудернацького радіоприймача» (Нестайко, 2010: 147–148).

Оскільки вільне дитинство – це шлях героя, то на цьому шляху неможливі зупинки, паузи, очікування: «Але як я не люблю чекати, коли б ви знали! Найбільша для мене мука – стояти в черзі. Краще вже дві години вчити уроки, ніж півгодини стояти в черзі. Ох, як я не люблю чекати!» (Нестайко, 2010: 434). А як тільки з'являється можливість перевести свій внутрішній рух у зовнішній: «Мене враз огорнула гаряча хвиля рішучості. Після стількох днів вимушеної бездіяльності і нудьги душа моя прагла гострих відчуттів і дії» (Нестайко, 2010: 516), «І знову мені здалося, наче я іду в справжній бій, вриваюсь у захоплене ворогом рідне село. І таке мене охопило бойове завзяття, що від нетерплячки я аж підстрибувати почав.» (Нестайко, 2010: 461). Зупинити героя може лише смертоносний відчай: «Безвихідь одразу знеслює мене. Добре битися можна лише тоді, коли є надія на перемогу, а коли цієї надії нема... Мене вже стягнуто, і воскреслий Будка вже навалився на мене і з усією люттю за свою поразку товче мене головою об землю» (Нестайко, 2010: 262).

Але оскільки шлях – це про трансформацію героїв та їхній ріст як особистостей, то зони відчаю можуть бути корисні, адже лише помилки, невдачі та труднощі спонукають до змін. Успіх не може нас нічому навчити, адже він невилонимий і залежить від стількох факторів, що прорахувати його математично неможливо. Він більший за людський фактор, і несе на собі відбиток певного осяяння, яке християни називають «присутністю Святого Духа». Успіх корисний тим, що дає нам віру і його можливість, дає орієнтири для напрямку зусиль. Успіх свідчить наживо про реальне існування втілення, тим самим даруючи щастя і надію. Натомість невдача може навчити багатьом речам, адже у ній дійсно відображається людський фактор, який при уважному вивченні може вказати на конкретні помилки і причини їх виникнення, тим самим навчити нас їх більше не повторювати: «От як паршиво виходить! – з гіркою шепочу я. – Хочемо стати героями, а тільки те й робимо, що брешемо, обманюємо, обдурюємо... Лише за один день скільки! Артиста обдурили,

обікрали, міліцію з ніг збили, троячку протринькали, тітці брехали, дядькові брехали, навіть... милостиню взяли. Невже для того, щоб стати героєм, треба стільки брехати і стільки нечесних вчинків робити? Якщо так, тоді весь той наш героїзм нічого не вартий! Якийсь брехунячий героїзм. А справжні герої передусім чесні, шляхетні люди. Кармелюк, Довбуш, граф Монте-Крісто, капітан Немо, Котигорошко... Ніколи вони не брехали. А ми – брехуни й злодюги» (Нестайко, 2010: 227–228).

У стресовій критичній ситуації проявляються усі найгірші та усі найкращі якості людей. Усе життя є ніби підготовкою до тієї миті, коли ми мусимо приймати рішення та робити вчинки. Саме в дитинстві закладаються ті чесноти, які зможуть врятувати нас та оточуючих у вирішальний час: «У хвилину страшної небезпеки чогось завжди хочеться бути шляхетним!» (Нестайко, 2010: 305), «Ну, слово честі! Хлопці заздрять тобі несамовито. Карафолька аж зелений ходить. Він теж так старався у герої вийти, так старався. Аж черевики десь у воді загубив. І ставника сам собі під оком поставив, десь об одвірок гепнувся від ентузіазму... А Коля Кагарлицький свою курточку нейлонову заграничну, знаєш, розпанахав зверху донизу. І навіть оком не зморгнув. Отак у розпанаханій до самісінького вечора таскав людські речі. А Антончик ледь не потонув. Він же, знаєш, плаває погано, а поліз у кошару вівці рятувать» (Нестайко, 2010: 489). А якщо чесноти проявить інший, то зріла людина радітиме цим звершенням не менше ніж своїм: «І вперше я подумав про це без заздрості, а зі щирою радістю. І я вперше відчув, яке це чудове почуття – гордість за друга» (Нестайко, 2010: 513).

Отже, приступаючи до інсценізації ми зосереджуємо свою увагу на темі дитинства. Наш тренажний метод підштовхує нас до створення інсценізації не до репетиційного процесу, а під час. Режисеру вистави та автору інсценізації важливим є тема «втраченого дитинства», що «нависає» над темою дитинства у романі «Тореадори з Васюківки». Нас цікавлять паралелі особистісного досвіду В. Нестайка та паралелі з героями його творів з нашим сьогоденням, з нашою боротьбою за мир, з нашим досвідом війни та нашим дитинством, зокрема «втраченим дитинством» багатьох українських дітей.

У дитячому романі про дитинство, актори мають побачити своє дитинство, свій зв'язок з тими темами, що насичують роман. Аби усвідомити, що кожна історія Яви і Павлуші, як і кожна історія актора чи актриси, є вікном до підсвідомості кож-

ного глядача і читача, а, отже, є не індивідуальним, особистим досвідом, а досвідом загальним, архаїчним та вічним. Немає «маленьких» історій чи «маленьких» людей, а є лише наше сприйняття їх саме такими. І це неприпустима помилка. Любов та емпатія – це перше, що варто розбудити в акторах. І в даному випадку слід розпочати з любові до самого себе, свого дитинства, першого дому, свого становлення як особистості, свого досвіду дружби, своєї свободи фантазії та пригодницького духу, свого бажання творити, та, звісно ж, з любові до своїх батьків, і до колосальної події – їхньої зустрічі. Саме з етюдів на ці підтеми ми розпочинаємо тренажно-репетиційний процес. «Репетиційна робота повинна створювати клімат, у якому актори відчують себе вільними робити все, що вони можуть привнести у виставу. Тому на перших етапах репетиції все відкрито і я взагалі нічого не нав'язую» (Brook, 2019: 3). «Режисер постійно проковує актора, стимулює його, ставить запитання та створює атмосферу, в якій актор може копати, пробувати та досліджувати. І, роблячи це, він перевертає, як окремо, так і разом з іншими, всю тканину п'єси» (Brook, 2019: 4).

Безумовно ми маємо творче передчуття майбутньої вистави, а тому всі ідеї, вдалі етюди, тренажні вправи уважно відбираються та підпорядковуються режисером генеральній думці, яка полягає у побудові (шляхом тренінгу з акторської майстерності) автобіографічного сценічного дійства, яке б розвивалося по думці паралельно з основними темами та сюжетами «Тореадорів...» і починалося б з етюдів на зустріч батьків акторів-учасників даної вистави, виходило б в етюди на їхнє народження, затим в етюди на тему дитинства, дитячих мрій, дитячих страхів, дружби, першого кохання та першого поцілунку, а потім у тему війни. Працюючи з акторами режисер намагався слідувати творчим принципам Леся Курбаса, зокрема тим, які стосуються акторської ролі у створенні вистави: «Не майстер той актор, у якого натура, його «натуро», його індивідуальна звичка беруть гору над тим образом, який повинен бути на сцені. Вся майстерність якраз у тому, щоб ідею, яка поставлена завданням, вивести, виявити у своєму матеріалі без залишку, побороти матеріал, підпорядкувати його певному завданню; а завдання це – певна ідея, певний образ» (Курбас, 2022: 162).

Маючи, на початку творчого процесу, певне уявлення майбутньої вистави ми розуміємо, що реальний репетиційний період здатний вносити свої корективи, уточнення, підказки до першого режисерського бачення. Набуваючи певної худож-

ньої репетиційної цінності варто застерігатися від режисерських чи акторських «прийомів», адже, якими б хорошими чи вдалимими вони не були б, вони завжди залишатимуться у вимірі нетворчого відкриття. ««Режисерська концепція» – це образ, який передує першому дню роботи, тоді як «почуття напрямку» кристалізується в образ у самому кінці процесу» (Brook, 2019: 5).

Висновки. Внаслідок практичного та теоретичного дослідження було обрано метод акторсько-режисерського репетиційного процесу для подальшої роботи над виставою «Тореадори з Васюківки». Після детального розбору сюжету, ми виділили десятки тем, які підіймаються у романі. Ми зосередили нашу увагу на темі війни та темі дитинства. Маючи страшну реальність сьогодення ми можемо розглядати ці дві теми як одну – «дитинство і війна». Дитинство – це час коли ми знаходимо себе, а вихід з дитинства – час, коли можна себе втратити та почати жити не своє життя, будучи не собою (тими «собою», яким ми би хотіли бути, але не наважилися). Під час дорослішання, нам на поміч приходить мистецтво, наше власне дитинство, а також чудові книги про дитинство. А війна – це те, що руйнує. Зокрема руйнує дитинство. З 2014-го року до сьогодення, війна з росією змусила тисячі дітей тікати з власних будинків, сотні дітей було вбито (точних офіційних даних ми ще не маємо, однак справжня кількість жертв значно перевищує офіційні цифри, бо до страшної статистики, яку веде Україна, не входять дані з тимчасово окупованих територій), тисячі поранено, десятки тисяч дітей отримали психологічні травми, велика кількість дітей залишилася сиротами, або втратила когось зі своїх родичів чи друзів, у багатьох дітей батьки воюють у лавах ЗСУ, десятки тисяч дітей були насильно вивезені у віддалені регіони росії, багато дитячих мрій зруйнувала війна, війна забрала мирне дорослішання та, власне, саме дитинство.

Подібний досвід пережив автор «Тореадорів...». Працюючи над виставою «Тореадори з

Васюківки» ми впровадили акторсько-режисерську роботу з темою війни та дитинства і виводували ідею у полі пересікання цих двох явищ. Як війна впливає на дитину чи підлітка? Що неповнолітня людина може протиставити реаліям війни? Як дорослішати та чим рятуватися під час величезних екзистенційних потрясінь? Як від-рефлексувати досвід війни, втрати, жаху, самотності? Як не перестати чути в собі дитину, героя, «божественний» задум? Як, будучи сучасним поколінням українських акторів, юним акторам-учасникам вистави зокрема, відповідати реаліям війни та яке місце зайняти у культурному протистоянні? Яке місце у цій боротьбі займає дитячий роман «Тореадори з Васюківки»? Усі ці питання покликаний поставити наш репетиційний процес вистави, під час якого акцент направлений на етюдну та тренажну роботу з темами.

В результаті дослідження, було проведено аналіз досвіду відомих режисерів театру та викладачів акторської майстерності при їхній роботі з «темою» до та під час репетиційного періоду. Отримані знання були залучені до процесу нашої інсценізації та творчої репетиційної роботи. Імпровізаційно-етюдно-тренажним шляхом пішли наші репетиції, на яких досліджувалися усі творчі інтуїції акторів та режисера, що пов'язані з В. Нестайком, «Тореадорами з Васюківки», темою дитинства та нашим особистим емоційно-біографічним досвідом. Саме таким чином, відбувається інсценізація великого прозового тексту, найпотрібніші частини якого входять до тексту вистави, доповнюючись власними текстами акторів та режисера.

Перспективою подальших досліджень є апробація універсального та емпіричного досвіду дитинства різних митців та трансформування їхніх набутих емоційно-духовних знань у художні твори. Вивчення явища рефлексії митців, зокрема у акторській та режисерській галузі. Розвиток та впровадження у театральну постановку роботу з темами (з урахуванням усіх принципів свободи, імпровізації та структурованого хаосу).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безгін О. І., Кузнецова І. В., Успенська О. Ю. Художня культура і мистецька освіта України: сучасні прояви і смисли : монографія. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2019. 208 с.
2. Вірич Н. Духовні скарби дитинства (особливості стилю трилогії В. Нестайка «Тореадори з Васюківки»). *Література. Фольклор. Проблеми поетики* : зб. наук. праць. Київ, 2008. Вип. 31, ч. 1. С. 493-502.
3. Возняк І. Нема нічого кращого за дружбу!: Вивчення повісті Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки». *Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах*. Київ, 2008. № 2. С. 26-27.
4. Гессе Герман. Деміан. Харків : Фоліо. 2017. 224 с.
5. Кемпбелл Джозеф. Тисячолікий герой. Львів : Terra Incognita. 2020. 416 с.
6. Курбас Лесь. Філософія театру : Харків-Київ : Основи : Олександр Савчук. 2022. 920 с.
7. Лимаренко Л. Репетиція як форма навчально-виховного процесу у студентському театрі. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Київ, 2012. Вип. 4. С. 161-169.

8. Нестайко В. З. Тореадори з Васюківки. Трилогія про пригоди двох друзів. Нова авторська редакція з новими епізодами. Київ: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА». 2010. 543 с.
9. Ніколашина Т. І. Комічні ситуації у трилогії «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Філологія. Літературознавство.* Миколаїв, 2014. Т. 240, Вип. 228. С. 63-66.
10. Овдійчук Л. Всеволод Нестайко – майстер пригодницької прози. *Українська література в загальноосвітній школі.* Київ, 2015. № 2. С. 10-12.
11. Савченко А. Незвичайні пригоди звичайних школярів. Урок за повістю «Тореадори з Васюківки» В. Нестайка. *Українська література в загальноосвітній школі.* Київ, 2013. № 11. С. 32-34.
12. Ситченко А. Виховуємо романтиків. Матеріали до уроків з вивчення повісті В. Нестайка «Тореадори з Васюківки». 6 клас. *Українська література в загальноосвітній школі.* Київ, 2011. № 3. С. 21-26.
13. Brook Peter. *The Shifting Point: Forty Years of Theatrical Exploration, 1946-87*, London : Bloomsbury Academic. 2019. 216 p.
14. Huizinga Johan. *Homo ludens; a study of the play-element in culture.* Boston: Beacon Press. Second printing. 1960. URL: <https://merton.bellarmino.edu/files/original/b0899cfad820ab8ad7033952b7a022ba1d7cab9d.pdf>.
15. Maslow Abraham H. *The Farther Reaches of Human Nature.* Penguin Books. 1973. 440 p.

REFERENCES

1. Bezghin O. I., Kuznietsova I. V., Uspenska O. Yu. (2019) Khudozhnia kultura i mystetska osvita Ukrainy: suchasni proiavy i smysly : monohrafiia. [Artistic culture and art education of Ukraine: modern manifestations and meanings : a monograph], 208. [in Ukrainian].
2. Virych N. (2008) Dukhovni skarby dytynstva (osoblyvosti styliu trylohii V. Nestayka «Toreadory z Vasiukivky»). [The spiritual treasures of childhood (peculiarities of the style of V. Nestayko's trilogy «Toreadoras from Vasyukivka»)] *Literatura. Folklor. Problemy poetyky : zb. nauk. prats – Literature. Folklore. Problems of poetics : a collection of scientific works*, 31, 1, 493-502. [in Ukrainian].
3. Vozniak I. (2008) Nema nichoho krashchoho za druzhbu!: Vyvchennia povisti Vsevoloda Nestayka «Toreadory z Vasiukivky». [There is nothing better than friendship! A study of Vsevolod Nestayko's «Toreadoras from Vasyukivka»] *Dyvoslovo: Ukrainka mova y literatura v navchalnykh zakladakh – Divoslovo: Ukrainian language and literature in educational institutions*, 2, 26-27. [in Ukrainian].
4. Hesse Herman (2017) Demian. [Demian], 224. [in Ukrainian].
5. Kempbell Dzhozef (2020) Tysiacholykyi heroi. [The hero with a thousand faces], 416. [in Ukrainian].
6. Kurbas Les (2022) Filosofiia teatru. [Philosophy of the theater], 920. [in Ukrainian].
7. Lymarenko L. (2012) Repetytsiia yak forma navchalno-vykhovnoho protsesu u studentskomu teatri. [Rehearsal as a form of educational process in student theater]. *Osvita oroslykh: teoriia, dosvid, perspektivy – Adult Education: Theory, Experience, Prospects*, 4, 161-169. [in Ukrainian].
8. Nestayko V. Z. (2010) Toreadory z Vasiukivky. Trylohiia pro pryhody dvokh druziv. Nova avtorska redaktsiia z novymi epizodamy. [Toreadoras from Vasyukivka. A trilogy about the adventures of two friends. New author's edition with new episodes], 543. [in Ukrainian].
9. Nikolashyna T. I. (2014) Komichni sytuatsii u trylohii «Toreadory z Vasiukivky» V. Nestayka. [Comic situations in V. Nestayko's trilogy «Toreadoras from Vasyukivka»]. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»]. Ser. : Filolohiia. Literaturyznavstvo – Scientific works [of the Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex]. Series: Philology. Literary studies*, 240, 228, 63-66. [in Ukrainian].
10. Ovdiiichuk L. (2015) Vsevolod Nestayko – maister pryhodnytskoi prozy. [Vsevolod Nestayko is a master of adventure prose] *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli – Ukrainian literature in secondary school*, 2, 10-12. [in Ukrainian].
11. Savchenko A. (2013) Nezvychaini pryhody zvychainykh shkoliariv. Urok za povistiu «Toreadory z Vasiukivky» V. Nestayka. [Unusual adventures of ordinary schoolchildren. A lesson based on the story «Toreadoras from Vasyukivka» by V. Nestayko]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli – Ukrainian literature in secondary school*, 11, 32-34. [in Ukrainian].
12. Sytchenko A. (2011) Vykhovuiemo romantykiv. Materialy do urokiv z vyvchennia povisti V. Nestayka «Toreadory z Vasiukivky». 6 klas. [Educating romantics. Materials for lessons on studying V. Nestayko's novel «Toreadoras from Vasyukivka». 6th grade]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli – Ukrainian literature in secondary school*, 3, 21-26. [in Ukrainian].
13. Brook Peter (2019) Perelomnyi moment: Sorok rokiv teatralnykh poshukiv, 1946-87. [The shifting point: Forty years of theatrical exploration, 1946-87], 216.
14. Huizinga Johan (1960) Homo ludens: doslidzhennia ihrovoho elementu v kulturi. [Homo ludens: a study of the play-element in culture]. Boston: Beacon Press. Second printing. URL: <https://merton.bellarmino.edu/files/original/b0899cfad820ab8ad7033952b7a022ba1d7cab9d.pdf>.
15. Maslow Abraham H. (1973) Daleki mezhi liudskoi pryrody. [The farther reaches of human nature], 440.